

Marko Mandič

Lea Zore

O MODERNEM NAČINU IZRAŽANJA

Psiholog Anton Trstenjak v knjigi *Skozi prizmo besede* (Ljubljana 1989, stran 11) ugotavlja, da je človeška govorica mnogo več kot nekaj biološko vsiljenega, kot nekaj nujnega ali vsaj koristnega, in da se v "živi človeški govorici izraža celostna človeška osebnost".

Zelo bi si ljudje želeli, da bi bili racionalna bitja, da bi z logiko stvari sprejemali in se nanje odzivali, a velja eno samo pravilo: Človek sliši in govori s srcem. In kakorkoli posegamo v govorico, posegamo s tem v srce.

Priznati si moramo, da žlahtno in plemenito besedo v sodobni družbi zelo pogrešamo. Niso samo mladi tisti, pri katerih bi bilo mogoče kaj spremeniti. Slabo govoreča je vsa stekmovana in stekmizirana družba. V govorici mladih potem glejmo samo seizmograf ozračja. Govorica mladih je reakcija na splošne družbene razmere, kjer je izginilo mnogo topline in jasnosti, izginilo mnogo resnice in prijateljstva. Govorica mladih je torej indikator, opozorilo, da moramo stvari začeti spreminjati.

Problem spreminjanja jezika mladostnikov je toliko večji, če se zavedamo, da je naša govorica zrasla iz želje, da se doraščajoči mladostniki izoliramo od sveta ostalih, hkrati pa se moramo izkazati, afirmirati na svoj, presenetljiv način.

Problem govorjenega jezika nas je vzpodbudil, da smo pričeli z raziskavo govorice mladostnikov Velenja. Da bi proučevanje govorice mladih Velenja bilo čim bolj avtentično, podprto z dokazi, smo morali pridobiti gradivo - govorjena besedila mladih.

Komunikacija je sestavni del človeškega življenja in družbenega reda in se je učimo od prvega dne življenja. Zato smo tudi sklenili pridobiti za proučevanje govora besedila otrok, ki hodijo v vrtec, so v nižjih ali višjih razredih osnovne šole ali pa obiskujejo srednjo šolo. S pridobitvijo tega gradiva je bila mogoča primerjava in ugotovitve o različnosti izražanja v različnem starostnem obdobju.

Z različnimi metodami smo pridobili:

- skrivne posnetke spontanih pogovorov
- pisne, monološko oblikovane sestavke
- posnetke govora v namerno izzvanih situacijah
- posnetke pogovorov z nama

Pridobili smo veliko gradiva za raziskovanje in s tem je bilo naše terensko delo opravljeno. Pridobljena besedila smo zapisali in jih pričeli proučevati. Pomagali smo si z literaturo, ki obravnava posamezne jezikovne ravnine in zvrsti jezika. Nazadnje pa smo po analitični poti raziskavo sintetizirali in z dokazi ovrednotili predpostavljene hipoteze.

Navajamo primere besedil.

OTROŠKA GOVORICA

V vrtcu sva se z otroki igrala in se med igro z njimi pogovarjala, zato sva v posnete pogovore vključena tudi midva. V dialogu sva označena z velikim S.

S: Kaj rišeš?

A: Sup3rmêna.

S: Ka pa dela sup3rmen?

A: Leti.

S: Kam pa leti?

A: A veš, a ti sploh veš, gdo je ... j3s s3m že gledu sto sup3rmenih risank.

S: A to so risanke?

A: Pa filmi so tut loh.

S: A sup3rmen rešuje ljudi?

A: Ja, rešuje, ja, pa ma, pa ma, pa ma, pa ma, pa lah leti, pa lah, pa ma vesólsko moč!

S: A še veš kej o sup3rmenu?

A: J3s znam o betmenu ... A veš, kje sup3rmen stanuje?

S: Kje?

A: Na severu. Ko je biu že mali, je tovrnak dvignu. GLASOVI. Pa je t3k silu, da gre u vesolje mamice pa atija, ko je biu mali.

S: Pa so mu dovolili?

A: Sam je šou.

S: A tep bi mamica dovolila?

A: Ne, s3 j3s ne bi šou. S3 to, s3 to, sploh ni ž iveu, ampak to so sam posnemali.

Pri otroški govorici je vpliv družine še zelo velik. Pri večini otrok iz srbohrvaško govorečih družin se v pogovoru s sovrstniki čuti družinska govorica.

- J3s ZNAM o Betmenu.

V otroški govorici je še pogosto prisoten dialekt, kar se v času šolanja zmanjšuje. Otroci od starejših vrstnikov prevzemajo njim nerazumljive kletvice, besede, ki jih smešno izgovarjajo. Tvorijo tudi nove besede, ki pa se zelo hitro pozabijo, saj so trenutne. Všeč jim je nenaavadnost in zven, pa ritem in rima.

MLADOSTNIŠKA GOVORICA

Odločili smo se, da bomo govorico mladostnikov Velenja razdelili v tri stopnje, plasti, glede na kakovost izrazov:

VISOKA, SREDNJA, NIZKA GOVORICA

Skica!

Zanimivo je, da je v govorici mladostnikov ravno leksika tista, ki ima razločevalno funkcijo. Oblikoslovni in skladenjski pojavi pa so enaki v vseh treh plasteh. Zagotovo ne moremo reči, da je v visoki plasti govorce mladostnikov prisotna večja skrbnost in oblikoslovna ter skladenjska dovršenost kot v nizkih plasteh.

Visoka govorica:

- J3z bom tebe še nekam poslala!

Nizka govorica:

- J3s te bom poslau u tri pičke mat3rne!

Za nekatere imajo vulgarizmi veliko ekspresivno moč in ne morejo izraziti svojega čustva brez njih, čeprav se to da. Govorec določene stopnje uporablja tudi izraze drugih stopenj, če se prilagaja sogovorcu. "Kurba" bi v pomenu kletvice ali medmet brez težav izrekel vsakdo, ki pripada najnižji plasti. Kdor pa ima težave pri izrekanju "kurba", bi v situaciji prilagajanja uporabljal izraz "kura".

Skica!

Govorec ne uporablja vulgarizmov. Sogovorec jih. To je impulz za hierarhično enakovrednega govorca, da prične uporabljati le-te. S tem se je govorec poistovetil s sogovorcem. Poistovetenje poteka tudi obratno. Prilagajanje sogovorcu je med mladostniki nujno, ker jih go-

vorica zbližuje, združuje, jih dela drugačne, posebne, predvsem pa jim daje občutek, da so enaki in da se razumejo. Prilagajanje sogovorniku je zelo očitno med učenecem in učiteljem. Učenec izbira besede, ki so primerne ušesom hierarhično višjega učitelja. Odreka se svojim posebnim besedam, izmislekom, vulgarizmom, ker je učitelj hierarhično višji, ima večjo moč in vpliv.

Navajamo primere visoke, srednje in nizke govornice.

VISOKA GOVORICA

V KSC-ju

A: K3k kej ž iviš? Ka si k3j delu?

B: Na Brigade lepote s3n šou.

A: Pa je sup3r blo?

B: A veš k3k, s3 sem še zd3j čist. Veš, k3k se začne, ne, to ni povedu Repnik. T3kle smo čakali tam, a ne, pa se t3k odprejo vrata u dvorani, pa pride v3n, dva tipa, pa p3rfura voziček, a n3, un v3lek, ko ga majo u bol3ncah, t3k mal krvavo. Folk se umakne, j3s bedak pa k3r bulim tam. Pa mi baba t3k pokaže na voziček, t3kle mrtvo hladno. Po s3m se pa ulegu na vojzek, pa so noter pelali. Ful jebito. Po pa t3k po hodnikih hodiš not pa na usakem takem križišču stoji en tak otmen. Ful je dob3r, ful. Po s3m pa gledu Repnika. Ded je pa skos stal tam p3r vratih pa gledu. Konc je pa ubitač3n, ful. Ko je obdukci3ja. Pa se spet p3rpele tist vojzek, pa lutka gor. Pa je zlo dobra maska, t3k da ne veš. Pol pa t3kle dohter noš u glavo zapikne, pa uzame temenico v3n, možgane v3n potegne. A veš k3k. Pa plin so prej spustili, da je pol smrdelo po enih mrličih, po telesih splesnenih.

A: Blek.

B: A veš, k3k špilajo, ej! Bedaki so! Norci. Sam buliš lah, sam gledu s3m.

SREDNJA GOVORICA

V ŠOLI

A: Gagi, a ti poznaš Mojco?

B: Ja, t3k no.

C: In?

A: Pa ne t3k oredu?

D: Zadne cajte jo sam z Iblakom vidim?

B: Ja, t3k no.

A: A Mojco z Iblakom? S3 mi je praula čeri o enmu Iblaku.

E: Kir je sploh to?

B: Bolš, ne si ga želet spoznat.

C: Biu je tako dete, da boh pomagi.

D: S3 taki so najhujši.

E: A hodi u drugi letnik, al ka?

B: Ne, ne več.

D: Ne hodi več u šolo?

C: Ja, u Cele.

A: A je luškan?

F: Ja, lep je!

C: Prijet3n dečko.

B: A veš take lepe, masne, rascepane, douge lase ma. Prijetno ga je pogledat , ko se nasmeji, a veš.

A: Ja, ka potem?

F: Ma take fajn svinske čeule, po mu pa rečeš, naj se sezuje, ti pa takoj žau rata, ko ma še enkrat bol svinske štumfe.

B: Ja, evo, enkrat je k men p3ršu, a n3, ja, a veš, kak je, un se k3r t3k povabi na obisk. A veš, j3s s3m ga t3k, t3k

normalno poznau, kao, a n3, pa sma šla ene parkrat sku-
pi domou, a n3. Po pa, ne vem, ker mu je povedu, da s3m
j3s bolan. Pa pride. A veš, j3s uno ful, to je blo lani en-
krat, a ne. Pa se un na vratih p3rkaže, mama gre otpret,
un sam, a je Miha doma, ne še, je reku, če je Gagi doma.
Un pol k3r uleti not3r pa pride, j3s s3m glih jedu, pa pride
u sobo, pa un k3r t3k sedi tam, a veš, u tistih supergah,
pa j3s t3kle gledam, pa s3n reku: " Čuj, pa dej lejga, p3r
nas se sezuvamo, a n3!" Pa t3k fukne tiste dve, kurba, pa
mi je blo že k3r žau, da je, kurba, je dau une superge.
Kurba, s3m mislu z3ka nima...Pa se un usede gor na ono
postlo, a veš, j3s bolan, un pa s tistimi svinskimi kaubo-
jkami. Use mi je mama sterilno delala, kurba, j3s s3m
sam t3kle gledu, ooo.

A: Sam...

B: Mojca je budala ratala.

C: Ja, čudna je.

D: J3s ne vem, k3k bo nardila.

B: Pa d3j, če je fukjena mal. Zadnič u Stiskarni, a veš,
je tam enmu, je rekla: " Kurba, trip mi je na tla padu." Pa
so se, ene pet tipou se je fuknalo na kolene, pa iskalo
trip, a veš, ke je, a veš, po so pa najdli sam neke tablete,
ka j3s vem ka, neke na tleh.

A: Sam, ona je že dougo taka, že eno leto je taka.

C: S3 ona ne more dougo z enimi.

A: Ja, s3j u tem je njen največji problem.

C: Žau mi je, bre, dušo.

A: Poglej, s3j midve sva ble učasih velik skupi, zd3j pa
grem, ka j3s vem, enkrat na mesec tja.

B: A veš, ka ti j3s povem, Mojca je eno tako tele in to
v3lko tele.

A: Ja, sam je boga, a veš kaj, taka labilna osebnost je.

B: Ja, ja točno to. Tako tele v3lko je. Ko pride, ko pride u Stiskarno, pa takoj se hoće z najvećjimi džeki družiti. Točno to, vežda, po pa, una je na sceni, kurba, v3jž da, un jo pa nategne, nategne jo pa glih usak. Tis, ko ma dve minuti cajta, jo nadglumi, t3k, da una še ve ne. Po pa una pametna, vežda, pa tole, pa rok3nrol, po pa, vežda, to pa more bit seks pa drags, po pa nima pojma sploh, ka una požre. K3r šopa se.

A: Njej je edino na svetu, je pomembno, da se druží s takimi, ko so tisti hip na tisti sceni popularni. In potem lahk nardi, karkoli ji bo kir kej reku.

B: Al pa ji da ed3n trip, pa ji reče: " Na, l3jo, a boš en bombon?" Pa reče una: " Ja."

CMOKANJE.

E: Pa vosek jé, to t3k veš. Pa čigumije si je zažigala. Po'pa je dala not3r vijolčasto barvico, t3k da je biu barvan čigumi.

B: L3jso, zaka si prevrgla moj stou?

F: Zato, da majo firpčni ka uprašat.

NIZKA GOVORICA

A: Ajt, bre, u pizdu mat3rnu seljačino!

B: Fak ju, bejbi!

A: Šuti, l3jga, mali.

B: Opičeni konju!

A: Marš u pizdu mat3rnu, kmetauz3r!

B: Jebi se stara!

A: Kurba, jo je nategnu.

B: L3jo, mala, ko boš mela zobe na pizdi!

A: Ma, ne mi fukat.

B: Č3rk3n!

A: Ful špon.

Oglejmo si še šplošne ugotovitve o modernem načinu izražanja v Velenju.

GLASOSLOVJE

V sistemu govorice mladostnikov Velenja je zelo veliko delnih in popolnih redukcij. Na glasovne redukcije vpliva pogovarjalnost, pokrajinskost in obvezna velika hitrost govorjenja.

- štopu, jamru, mogoč, hotla, štir, domu (popolna redukcija samoglasnikov)

- št3rnajst, kam3rkoli (delna redukcija samoglasnikov)

- zmišlevali, vela, ka, luškan (popolna redukcija soglasnikov)

- tis, lah, čak, posebi, tule, k3k, kjer, s3, zd3 (redukcija, onemevanje, poenostavitve).

Redukcije, poenostavitve in onemevanja kažejo na sproščenost govora in govorcev. Ti pojavi prizadevajo predvsem samoglasnike, ki prehajajo v polglasnik ali čisto onemijo. Nihče ne rabi v nedoločniku na koncu -i (de-lat), ta odpade tudi v velelniku (nes) in v glagolskih oblikah onemeva sredi besede (vidu, mahnu, a s bla). Pravzaprav sproščenost in neobremenjenost izžarevajo vse ravnine jezikovnega sistema. To jim seveda dovoljujejo okoliščine, v katerih se uporablja govorica mladih.

OBLIKOSLOVJE

Pri oblikoslovju so zanimive predvsem pogovrne oblike, kot so podaljševanje osnove, raba srednjega spola,

raba dvojine, oblikovne spremembe zaimkov, sklanjatvenih vzorcev:

- Lilike, Markota (podaljševanje osnove),
- okne (napačna raba srednjega spola),
- sma šle, boma šla, grema (raba dvojine) mešanje dvojskih morfov z množinskimi),
- kirmu, o enmu (oblikovne spremembe zaimkov),
- Karmen, Žarko, ušese (sklanjatveni vzorci so drugačni kakor v knjižnem jeziku).

BESEDOSLOVJE

Besedje je zelo zanimivo zaradi čustvene zaznamovanosti, afektiranosti, prevzetosti. V posnetih besedilih srečamo veliko posebnih besed. Navajamo nekatere od njih.

- baba, bek, begaj, bejbi, bos, budala, cajt, čao, čelau, čupa, dragička, džek, džok, faca, flasniti, fleksati, fora, frendica, ful, fuknjena, fukniti, glup, guziti, houdre, jao, jebito, kao, keš, kurba, kužiti, malinouka, matka, matkica, nadglumiti, nategniti, okej, papula, pizda, pička, preseravati, raspizditi, reperko, seljačino, sfukan, sise, stari, šaka, šipek, šit, škijati, škola, špilati, štosirati, šus, šuti, terati, tim, trip, tužno, ubitačno, uleti, začepi, zafukati, znajem, žabetino, žnudrau. Besedje mladostnikov Velenja smo podrobno razvrstili v nižje pogovorne, vulgarne, tujejezične besede, tujke, dialektalne besede.

TUJEJEZIČNI IZRAZI

Srbohrvaške besede in morfemi:

- sise, stari, šaka, šipek, šit, škijati, škola, špilati, štosirati, šus, šuti, terati, tim, trip, tužno, ubitačno, uleti, začepi, zafukati, znajem (srbohrvaški izrazi). Te besede

so povečini ohranile izvorno podobo in naglas: ajt, begaj, bre, budala, cigo, cura, duša, evo, gužva, jao, kao, kužiti, obuka, seljačino, sise, šaka, škiljau, škola, šuti... Ponekod pa so srbohrvaškega izvora samo posamezni morfemi - leksikalni, oblikoslovni ali oblikospreminjevalni: Dragička, primaj, uleti, začepiti. Tudi srbohrvaške besede so v govorici mladostnikov Velenja podvržene spreminjanju osnovnega besednega pomena. Taki primeri so: gužiti, žabetina, krastavica, čupa, ubitačzn.

Angleški in nemški izrazi

Angleški izrazi so veliko bolj pogosti od nemških in nekoliko manj od srbohrvaških. Angleški izrazi so citatni in polcitatni: bos (boss), bejbi (baby), draks (drugs), džek (jack), fajn (fine), fer (fair), frent (friend), ful (full), keš (cash), kul (cool), okej (O.K.), seks (sex), šit (shit), tim (team), valentajn (Valentine)... Angleški izvor je očiten tudi v prilagojenih besedah: frendica, totalno... Nemški izrazi. Primeri bi bili: cajt, fot3r, furati, laufati, štumfi, mnogo manj jih je kot angleških.

Drugi izrazi

Zastareli izrazi (po SSKJ): glup, matka, slično. Nižje pogovorni izrazi po Slovarju slovenskega knjižnega jezika: dohtar, firpčen, jamrati, špilati, špricati, šimfati, zrihtano. Vulgarni po Slovarju slovenskega knjižnega jezika: drek, fukati, kurc, jebati, pička, pizda... Tujke: diverzantski, flegma, inštrukcije, labilen, obdukcija, popularen, porcija, tekst.

Dialektni izrazi: al, vejžda, tota. Pri besedah bi bilo zanimivo pokazati tudi sinonime:

- šus = špan = kajla
- štumfi = zokni = nogavice
- superge = teniske = adidaske

- tušica = stara = učiteljica
- tim = klapa = družba
- glup = fukjen = kretenast
- džoki = denar = keš

NEKATERE BESEDE ZELO IZSTOPAJO PO TVORNOSTI:

fuk	'spolni odnos'
fuk-a-ti	'spolno občevati'
fuk-j-en	'neumen, nor'
fuk-lj-a-ti	'piti; spolno občevati'
fuk-n-i-ti	'vreči'
na-fuk-a-ti	'nastradati'
po-fuk-an	'nepriljubljen, brezvezen'
po-fuk-a-ti	'opraviti, spolno občevanje'
po-fuk-ek-0	'izmeček'
s-fuk-a-ti	'pokvariti, uničiti'
za-fuk-a-ti	'zafrkniti'
za-fuk-an	'zategel'
jeb	'spolni odnos'
po-jeb-a-ti	'opraviti spolno občevanje'
pod-jeb-av-a-ti	'zahrbtno zafrkavati'
za-jeb-an	'težek, prevaran'
za-jeb-a-ti	'zafrkniti'
pizd-a	'žensko spolovilo'
pizd-ar-ija	'izraža nezadovoljstvo'
pizd-ek-0	'nagajivec'
pizd-i-ti	'jeziti'
na-pizd-i-ti	'nahruliti nekoga'
na-pizd-j-en	'okregan'
po-pizd-i-ti	'znoreti'
raz-pizd-i-ti	'razjeziti (se)'
raz-pizd-j-en	'razjezen', '(nekaj) raznesti'
s-pizd-i-ti	'pobegniti', 'ukrasti'

Iz morfemološke razčlenjenosti je opazno, da je pogosta besedotvorna sestava s predponami za-, po-, s-, raz-, se-, pod-. Te predpone imajo ponavadi pomen končnosti, začetnosti, ali pomenijo kak drug prislov kraja: pofukati (dovršiti dejanje), zajebavati (dovršiti dejanje), podjebavati (spodaj, podtalno ponavljati dejanje). Nekaj je tudi sklopov (jebito). Pogosta pa je tudi izpeljava s priponami -ati, -an, -iti, -av.

FRAZEOLŠKI IZRAZI

Frazeologeme bi lahko oblikovno razdelili po strukturi zgradbe (besedna zveza, stavek, poved). Druga možnost pa je delitev po pomenu:

1. Pomen je določljiv iz pomenskih sestavin

A veš, ka ti povem.	'Poslušaj me.'
Ne si ga želet spoznat. nekom.'	'Izraža nezadovoljstvo nad
Evo me.	'Tu sem.'
Žau mi je, bre.	'Nič ne morem pomagati.'
A d3j, d3j, d3j!	'Izraža začudenje, nezaupanje.'
Ne ga srat.	'Kaj ne poveš!'
O, Marija, pomagi!	'Nekaj ti gre narobe, izraža stisko'.
S3 bo bolš. S3 bo.	'Tolažba, čeprav ni nujno, da imaš res namero potolažiti.'
Bogo dete!	'Izražanje pomilovanja.'
K3k si?	'Včasih namesto pozdrava, vprašanje zaradi pisanja.'
D3j, nehi težit!	'Izrečeno kadar sogovorca ne želiš več poslušati.'

Ma znajem.

'To vem, sem seznanjen s tem.'

2. Pomen določajo le okoliščine (izraziti želijo pozitivna čustva in namere)

S3 ni fore!

'Nima smisla.'

A si fukjen!?

'Brezglavo se obnašaš.'

Fak of!

'Odidi, odstrani se!'

Po pa gremo naši!

'Izrazi neko brezglavo, zaletavo početje.'

O, šit!

'Izraža vsakršna čustva (intonacija)

Nimaš tri čiste!

'Dvom v modrost nekoga.'

Kidaj vani!

'Pojdi ven!'

Ne bi ti delau plavih očal.

'Služi nasvetu, da govorci ne bi tepel naslovnika.'

Šta radiš ovde?

'Zakaj se nahajaš tu?'

Meho, gasi to!

'Utihni!'

3. Pomen določajo le okoliščine. Uporabnik teh frazeologemov ima namero žaliti, zmerjati, preklinjati in blatiti. Teh frazeologemov v višjem pogovornem jeziku ni. Tam se žali in zafrkava predvsem z ironijo in metonimijo ali pa z intonacijo glasu.

Mamu ti vidim, smrdljivo!

Jebemti!

Marš u rit!

P3jt u kurac!

Te bom t3k nabiu, da si boš šou k3r kruh kupit.

Ti mamico u pižamicu u črno jamicu naturim.

B3jž u pičku mat3rnu!

Vako, daj več tu pikadu jednom!

Majke ti ga spalim, brezobrazne!
Kat mi je pusta, strpam ti ga u usta!
Kaži dragička! Vidi ti se pička.
Jebemti mater, kilava!
Smrdžo hudičou!
Konju opičeni!
L3jo, mala, ko boš mela zobe na pizdi!
Sunce ti jebeno nabijem!
Zd3rki si ga!
Jebem mu tetku!
Jebo te Hitler!
Pička ti mat3rna!
Pička ti smotana!
Kučkin sine.

Analiza kaže, da je za višje oblike govorice mladostnikov Velenja značilna raba frazeologemov prve in druge skupine, za nižjo govorico mladostnikov Velenja pa predvsem iz tretje skupine. V skupini dve bi se še nekako dalo poiskati povezave z realnostjo, vsaj na ravni metonimij. V skupini tri pa ni nikakršne pomenske zveze. Obstajajo le okoliščine in čustveno močno ekspresivni izrazi, ki kažejo ubesedovalno metaforično revščino, kjer so bistvena prvina močno negativna čustva. Tretja skupina frazeologemov se uporablja, kadar zmanjka človeku besed, da bi se pogovorno izrazil, nekaj izpovedal z besedami; naslovnik dojame, da ga govorec blati, psuje in izraža splošno ali konkretno jezo in negodovanje.

Govorci prve skupine pa uporabljajo fraze zato, da bi govor skrajšali, ne pa zato, ker bi jim v besednem zakladu zmanjkalo besed, s katerimi bi ubesedili svoje hotenje. Frazeologemi prvi skupine so iz slovenskih, angleških in deloma iz srbohrvaških sestavin, frazeologemi tre-

tje skupine pa so predvsem srbohrvaški. V Velenju živi izjemno visok odstotek prebivalcev iz drugih jugoslovanskih republik. Slovenci kot Neslovenci so uporabniki tretje skupine frazeologemov, kar je seveda razumljivo. Ni pa mogoče odgovoriti, zakaj za slabšalne pomene, zmerjanja, kletvice, žaljenje rabijo srbohrvaške izraze, in zakaj ne rabijo angleških, nemških, slovenskih. Zelo pa bi bila zanimiva kulturološka in sociološka analiza razmer v Velenju. Prva in druga skupina frazeologemov zelo očitno spodbujata poslušalce k dialogu, zadnja skupina pa naslovnika "zabije", utiša in grobo žali. Določeni dialogi in tudi oblikovani sestavki izražajo visoko stopnjo nevrotičnosti in napadalnosti. Mnoge vrednote so v krizi, med njimi tudi jezikovno kulturne.

SKLADNJA

Magnetofonski posnetki kažejo veliko domišljije, svobode in igrivosti tudi pri stavčni fonetiki. Ritem je razgiban, izogiba se monotonosti in večnemu ponavljanju zvočnega dolgočasje. Razgibanost ritma dosegajo z dolžino stavkov, besednim redom, stavčnimi poudarki in predvsem s čustvenimi reakcijami, živim zanimanjem in s prizadetim oblikovanjem sporočila.

Besedne zveze:

- samostalniške (pička smotana, zvezek za kontrolne),
- pridevniške (ful svinske)
- glagolske (p3rpraulena use nardit)
- prislovne (mal cenaj).

Samostalniške in pridevniške besedne zveze so precej pogoste. Pogost pa je tudi spremenjen besedni red ali inverzija. Povedi so priredno ali podredno zložene:

večstavčne so pri govorjenju mnogo pogostejše od enostavnčnih, pri pisnih besedilih pa je ravno obratno. Primeri iz govora:

- Je reku, da niti nima časa, da bi na uro pogledu.
- Ja, res je to, Tanja, to je res, sam recimo, če pa si tak, da maš mal bol papulo dougo, pa če se na začetku kaj zamiriš, po se pa čudne stvari dogajajo.
- Pa se srečata enkrat na maturantskem, pa mu je hotu plačat za inštrukcije, pa mu je reku, da mu bo pol plaču.

Povedi so pogosto zelo dolge. Vendar te niso preveč zapleteno zložene z zapletanimi vezniškimi in pomenskimi razmerji. Pomenska določljivost je ponavadi enostavna. Včasih pa se zgodi, da se v predolgihi povedih preskakuje od ene teme k drugi in na koncu ni več izrazne in pomenske celote. Ker pa ima govorica mladostnikov Velenja zelo rada poenostavitve in krajšave, je veliko tudi enostavnčnih nepopolnih povedi (Prijetn dečko.).

Po vsebini so povedi pripovedne, vprašalne, velelne, želelne, vzklične.

- Pr3j smo dneunike urejevali.
- A majo manjše porcije tut?
- Na l3jo, bonbon!
- Ko bi ratali taka fajn klapa!
- Ne reč!

Zanimivo je bilo opazovati besedni red v govorici mladostnikov Velenja. Okoliščine zahtevajo veliko hitrost govora, še posebno v večji družbi, kjer hitro prehitevajo drug drugega in niso prav nič potrpežljivi. Zaradi naglice se poruši knjižni besedni red. Besedni red pa se ruši tudi zaradi členitve po aktualnosti. Ta namreč določa,

kaj je v ekspresivni govorici jedro, kaj izhodišče in kaj prehod.

- Da še una ve ne.
- Pa je sup3r blo?
- Doht3r možgane v3n potegne.
- A majo manjše procije tut?
- Ne vem, ne vem j3s.
- Bi mogla še dva dobit.
- Si nora ti mal?
- Sma se o smučanju pogovarjala.

Za govorico mladih Velenja je značilno tudi nepričakovano spreminjanje stavčnih vzorcev v povedi (odstopanje od semantično pričakovanih in logičnih struktur). To se dogaja, ker govorec ne zastavi pravilno povedi glede na propozicijo, ko pa to ugotovi, se želi popraviti. Druga možnost pa je, da stavek glede na propozicijo pravilno zastavi, vendar potem na hitro želi povedati še kaj dodatnega.

PRIMERJAVA NAŠIH UGOTOVITEV S STROKOVNO LITERATURO

PREDSTAVITEV GOVORICE MLADIH VELENJA V PRIMERJAVI
Z ZNAČILNOSTMI SPLOŠNO POGOVORNEGA JEZIKA

Govorico mladostnikov Velenja smo primerjali s splošnim - pogovornim jezikom. Navajamo primere, ki so skupni obema jezikoma, dodajamo pa še tiste, ki so specifične za govorico mladostnikov Velenja.

Glasovne značilnosti

Glas I se izgubi na koncu besede v nedoločniku (de-lat), v velelniku (nes, nesmo), v prislovih, veznikih, predlogih, členkih (zarat, nek...), v določni obliki pridevnika z določnim členom TA (ta mlat). V sredi besede se izgubi samo, če je glagolska pripona (mahnu). I se pogosto izgovarja kot 3. Glas E se izgubi, če je E glagolska pripona (vidu, vidla). Pogosto se izgovarja kot 3 (sup3r, ed3n). Na koncu besede večkrat odpade (bolš). Soglasniški sklop LJ se izgovarja kot L (Lublana), kar za splošni pogovorni jezik ni značilno.

Poleg glasoslovnih pojavov, ki jih našteva Jože Toporišič in so značilni za knjižni pogovorni jezik, so bili v govorici mladostnikov Velenja opaženi še ostali:

a) samoglasniške popolne redukcije glasov A in O (jam-ru, mal)

b) samoglasniške delne redukcije glasov A in O (k3r, kam3rkoli)

c) samoglasniške spremembe fonemov: I > A (rukvalo)

O > U (un)

U > O (oredu)

d) soglasniške popolne redukcije glasov J, N, T (zmišlevali, sraje, masne)

e) spremembe fonemov soglasnikov K, M, N, V (boh, šimfala, bombon, sma)

f) krajšanje besed na koncu (tisti > tis, lahko > lah)

g) krajšanje besed v sredini besede (tukajle > tule)

h) zamenjava vrstnega reda fonemov (manjše > majnše)

i) vrivanje polglasnika (pri > p3r, dobro > dob3r)

j) postopna redukcija (kako > kak > k3k)

Te značilnosti so posledica govornega prilikovanja glasov ali pa izhajajo iz narečja.

Oblikoslovne značilnosti

Toporišič navaja malo značilnosti. Prav vse veljajo za govornico mladostnikov Velenja. Poleg teh pa se pojavljajo še druge:

a) napačno sklanjanje množinskih samostalnikov (kolena, ušesa)

b) daljšanje osnove s K ali C ali OT (Lilike, Karmence, Žarkota)

c) namesto samostalniških zaimokov uporaba pridevniških zaimkov (p3r kermu)

d) vpliv srbohrvaščine (jebem ti tebe)

e) uporaba posamostaljenih pridevnikov zaradi poenostavitve (kulturni, maturantski)

f) netipična vezava pridevniškega obrazila na besedotvorno osnovo (tušica kretenasta)

g) oksimoroni (fajn svinske čeule)

h) napačno stopnjevanje pridevnika (bol dob3r)

i) posebno mesto FUL (ful dob3r, ful fajni, ful je blo)